Gondolatok a Szegedi Egyetemi Könyvtár kiadványairól

FÜZETEK vannak előttem. A Szegedi Egyetemi Könyvtár tájékoztató szolgálatának félévi munkája kínálja magát olvasásra, böngészésre. Bibliofil ember számára nincs izgalmasabb olvasmány, mint a bibliográfia. Némi humorral azt lehetne mondani, hogy a könyvjegyzék azon kevés könyvek közé tartozik, melyet végigolvasnak az érdeklődők, mert hátha épp az utolsó oldalon van az a könyv amit keresnek. Szakemberek és kezdő szakemberek ezekből tudják meg mennyi mindent kell magukba szívniuk szűkebb szaktudományuk irodalmából, hogy sikerrel hódíthassák meg a „tudás várát".

„Szeressétek a könyvet, a tudás forrását" — tanít bennünket Gorkij — „írástudókat" és olvasókat egyaránt. Nos, az Egyetemi Könyvtár dolgozói szeretik a könyvet és szeretik a mesterségüket. Bizonyíték rá ez a tíz kis füzetecske, melyről igyekszem summásan beszámolni.

A KÖNYVTÁR elsőrendű feladata az egyetemi oktatás segítése. Ezért az ajánló bibliográfiák elsősorban ezt a célt tűzik maguk elé. Azonban a könyvtár nem jár körbe saját malmában, hanem mint a kis füzetek mutatják élénk kapcsolatot tart az élettel, a mi szocialista építő életünk „ezer" problémájával és rugalmasan igyekszik a szükségletet kielégíteni. **Sőt — és ez igen dicséretreméltó — megelőzi a szükségletet, mint a „Jó kertész olvasmányai" és az „Ezt olvassa a makói hagymás!" című kiadványok példázzák.**

A kormányprogramm előírja a mezőgazdaság erőteljes fejlesztését, az egész országban nagy nekibuzdulás tapasztalható a tájnövények erőteljes termesztésével kapcsolatban. Igy hívták össze Szegeden és Makón ez év februárjában a termelőket és szakembereket zöldség és hagymatermelési ankétra. Ebből az alkalomból került kiadásra az említett két füzetecske, tartalmazva mindazokat a szakkönyveket, melyeknek nagy szerepük lehet a termelés intenzívebbé tételében. Példamutató az a sokoldalúság, mellyel az Egyetemi Könyvtár e bibliográfiák elkészítésével segítségére sietett az értekezletnek.

A NÉPKÖLTÉSZETI ajánló bibliográfia, bár összeállítója már az előszóban kijelenti, hogy „természeténél fogva szubjektív jellegű", mégis hiányolnunk kell olyan szerzőket, akik nélkül nem lehet elképzelni még a legfoghíjasabb könyvjegyzéket sem. Gondolok itt a magyar népmese legkiválóbb kutatójára, a fasisták által meggyilkolt **Honti Jánosra,** kinek jelentősebb munkái nem szerepelnek az összeállításban **és a „leg" jelző nélkül is kimagasló Bartók: Magyar népdal című alapvető munkája sincs említve. Ezenkívül hiányzik az alapvető művek közül „A magyar Népköltési Gyűjtemény" sorozata.** Egynéhány kötete szerepel ugyan a felsorolásban, de a magyar népköltészettel való foglalkozás alfája az említett gyűjtemény teljes sorozatának ismerete.

A kifogásolt hiányosságok ellenére azért mégis szükséges és fontos munka volt a jegyzék elkészítése, mert a szegedi egyetemen az elmult években csak „átutazók" tartottak néprajzi előadásokat és a hallgatók még a legminimálisabb ismeretekhez sem jutottak hozzá. Az elmondottakból következik, hogy a biliográfiát a következő tanévre sürgősen ki kell egészíteni, de mellőzni kell a „szubjektív" szempontokat.

A KÖNYVTÁR rugalmasságát és sokoldalúságát példázza az alábbi három füzet: a) az „üzemi könyvtárosok értekezletének határozatai", mely ugyan belső, könyvtári problémákat vet fel az üzemi könyvtárak munkájának megjavításával kapcsolatban, de ha következetesen végrehajtják és nem marad „írott malaszt", akkor valóban megjavul az egyik legfontosabb terület: az üzemek erőteljesebb olvasómozgalmának kérdése. b) A „Jókai Mór emlékkiállítás" útmutatója, mely a könyvtár által rendezett kiállítást mutatja be, igen jelentős kezdeményezés.

Az Egyetemi Könyvtárnak helye és tudományos apparátusa is van ilyen, évfordulókhoz stb. kapcsolódó irodalmi kiállítások rendezésére. Ezek rendezését állandósítani kell, mert ezeken keresztül lehet leginkább „láthatóvá" tenni egy-egy író könyvekben és más dokumentumokban kifejezhető életművét. c) Az „Adatok József Attila életéhez, költészetéhez" című füzet, melynek szerzője Péter László, nem tudni milyen indokkal került a könyvtár kiadványai közé. E munka, mely különben igen értékes a költőre vonatkozó, eddig feltáratlan adatközlés szempontjából, tulajdonképpen irodalomtörténészi munka és megjelent a „Tiszatáj" című folyóiratban is előzőleg. A könyvtár bibliográfiai sorozatából egy kissé kilóg, nemcsak témájánál, hanem alakjánál fogva is.

TISZTÁBAN vagyunk azzal, hogy a könyvtár anyagi eszközei végesek. Talán ez a magyarázata annak, hogy a felsorolt füzetek mind különböző alakúak, némelyek nyomtatva, mások sokszorosítva kerültek kiadásra. **Egységesíteni kellene formájukat és előállítási technikájukat, mert a tetszetős külalak hozzájárulhat az érdeklődés emeléséhez.** E vonatkozásban a legutóbbi füzetek már mutatnak előrehaladást. Az „A könyvtáros Móra Ferenc" és „Móra Ferenc munkássága" című füzetek igen szép borítólappal kerültek kiadásra. Ugy véljük ezt a formát lehetne állandóstíani a komolyabb, terjedelmesebb kiadványok számára. Jól tudjuk, hogy ezek a könyvjegyzékek nem az örökkévalóság számára készülnek, mégis az egységes formájú, szép kivitel elősegítené megbecsülésüket. A röplapbibliográfiák, melyek egy-két oldalasak és „napi használatra" készülnek (számos ilyen kiadványa is van a könyvtárnak) szintén kapjanak egységes technikai kivitelezést.

MÓRA FERENC 75. születési évfordulójára készült két füzet formájában és tartalmában is méltó a nagy magyar író emlékéhez. (Leszámítva az anyagilag jelenleg meg nem oldható nyomtatást). Igen alapos kutatás eredménye Móra munkásságáról összeállított jegyzék. **Szépirodalmi munkásságának jelenleg legteljesebb összeállítása ez.** Nyomon kell követni ezt; Móra vezércikk és hírlapi cikkgyűjteményének is, mely a maga teljességében mutatná meg Mórát a bátorhangú, harcos embert és ujságírót.

A „Könyvtáros" Móráról szóló füzet Móra ezerszínű egyéniségének új színével-izével ismertet meg bennünket. Becsületes és hézagpótló munka.

A VÉGÉRE HAGYTUK „Nyugat Európa klasszikusainak ajánló bibliográfiáját. A füzet összeállítói bizonyosfokú óvatossággal nyúltak a nyugati klasszikusokhoz. Azzal, hogy kizárólag 1950-től megjelent könyveket ajánlanak eleve lemondanak a világirodalom klasszikusainak jórészéről. Persze ezért könyvkiadásunk is felelős, mely csak — ki tudja milyen meggondolásból — „hétpróbás" klasszikusokat mert kjadni. Enyhén szólva: túlzott óvatosságnak tartjuk, hogy a füzet összeállítói nem merik bátran ajánlani az 1950 előtt is kiadott klasszikusokat. Ez az összeállítás, melyet sürgősen követnie kell a ma élő és magyar nyelven megjelent haladó nyugati írók jegyzékének — **nélkülözi például Homeros két hősköltményét, melyet Devecseri Gábor alig egy-két éve fordított le; Apuleius: Aranyszamár-át is kiadták a felszabadulás után.** Miért nem ajánlhatnánk Barbusse és Romain Rolland műveit, ha nem is jelentek meg a felszabadulás után. **Vagy milyen alapon szerepel Ibsenről két munka is és tőle magától egy sem, vagy el lehet képzelni a világirodalom ismeretét Ibsen drámái nélkül?** A „Vadkacsa" és „Peer Gyint" szerzője akkor sem lesz kisebb, ha nem akarunk róla beszélni. Nézzünk már egyszer keményen szembe az „irodalmi feketelistákkal"! A világ egyik legjelentősebb drámaírójáról két tanulmány is szólhat, tőle magától pedig semmit sem javasolnak? Az eredeti művek tanulmányozása nélkül nem formálhat senki sem véleményt sem az íróról, sem a műről.

Amerika mindmáig legnagyobb költőjét Poe Edgart sem említi a jegyzék. Pedig kiadták 1950 táján. Poe-nak minden problematikussága ellenére megvan a maga helye a világirodalom haladó írói között.

És így lehetne folytatni a sort tovább. Igen foghíjas ez az összeállítás, régebben a középiskolai kötelező olvasmányok terén többet követeltek. Nem tudjuk ugyan, hogy kiknek a számára állították össze ezt a füzetet, de úgy gondoljuk az új egyetemi év kezdetére egy teljesebb jegyzék várhatná

(Folytatás a 4. oldalon)

Bónis György: Hajnóczy József

1.

A felszabadulás után, de különösen a fordulat éve óta egyre világosabban látjuk: a hazafias nevelés egyik legdöntőbb eszköze: haladó hagyományaink teljes felkutatása és azok bemutatása. Szocializmust építő népünk egyre nagyobb érdeklődéssel fordul a mult alakjai közül azok felé, akiktől példaadást, hazafiságot és buzgó népszeretetet tanulhat. A MDP III. kongresszusa nagy feladatot állított a történészek elé: „Ifjúságunk hazafias nevelését nemzeti művelődésünk és történelmünk gazdagabban feltárt örökségével kell megalapozni". Erre azért van szükség mert: „A szocialista hazaszeretet, népi demokratikus hazánk szeretete nálunk egyre szélesedik és mélyül, de még nem hatja át kivétel nélkül az egész dolgozó népet" — állapítja meg a Központi Vezetőség beszámolója.

A Központi Vezetőség beszámolója ugyanakkor figyelmeztet bennünket arra, hogy nem szabad haladó hagyományainkat *csak* a forradalmi hagyományokra leszűkíteni. Jelentős hely illeti meg azokat az egyéneket és mozgalmakat is, akik és amelyek „a forradalmat előkészítő békés fejlődést" készítik elő, tehát a reformereket.

A mi számunkra most különösen az utóbbi megállapítás igen fontos, mert Hajnóczy József minden bizonnyal ebbe az utóbbi kategóriába tartozik.

Bónis György professzor azt a célt tűzte maga elé, hogy méltó tanulmányban dolgozza fel Hajnóczy József életét és működését. És már itt meg kell állapítanunk, hogy *teljes sikerrel.* Pedig kétségtelenül nem volt könnyű dolga, hiszen egyszerre két oldalon is harcot kellett folytatnia. Egyrészt az eddigi történetírás különböző árnyalatú, de mégis egyformán veszélyes hamisításait kellett lelepleznie és visszautasítania; másrészt pedig új anyaggal is kellett dogoznia, amelyet a szerzőnek kellett felkutatnia.

2.

A Hajnóczy tanulmány két nagy részből áll.

Az elsőben megismerkedünk „Hajnóczy élete és munkásságá"-val; a második részben pedig „Hajnóczy jogi és politikai nézetei"-vel.

A szerző bebizonyítja hogy „Hajnóczy egyéniségének kialakulását, munkáinak tartalmát és forradalmi lendületét nem utolsósorban az határozta meg, hogy a feudális társadalom alapvető osztályainak határmesgyéjén, nem nemesnek és nem jobbágynak született". Apja ugyanis a tolnamegyei Majos község német evangélikus egyházközségének lelkésze volt. Ezt azért fontos hangsúlyozni, mert az újabb történeti irodalomban, mint jobbágy származású szerepelt. Széchényi azonban annyit mégis ki tud harcolni, hogy pécsi királyi biztossá nevezze ki II. József. Közben szellemi fejlődése is szépen bontakozik ki, ekkor már szabadkőműves. Tagja annak a testvéri láncnak, mely az ő korában az ország haladó embereinek javát egyesítette és küzdött a feudális-klerikális reakció ellen. Ez a kapcsolat közelebb vitte a materializmushoz. Ezenkívül megszokottá tette számára a titkos szervezkedést, előkészítve a magyar köztársasági mozgalomhoz való csatlakozását.

A hivatali ranglétrán is halad, 1786-ban már szerémi alispánnak nevezik ki. Ebben az időben Hajnóczy II. József hívei között található. Politikai felfogását a „monachista demokratizmus" jelzővel illethetjük. Miben nyilvánult ez meg? A szegény nem nemes és nem katolikus értelmiség előtt II. József nyitotta meg a hivatalok ajtaját, ez a réteg a polgári reform előharcosát látta a kalapos királyban. A „monachista demokratizmus" illúziója elfeledtette velük, hogy József radikális újításai végső soron az osztrák gyarmatosítást szolgálják.

Az 1790-es esztendő, II. József rendeleteinek visszavonása — fordulópontot jelentett Hajnóczy pályáján. Az új országgyűlést előkészítő munkálatokból már ő is részt kért. Úgy látta, hogy küzdelmet lehet indítani a feudális alkotmány ellen. Kidolgozta alkotmányreform tervezetét német nyelven: „Egy magyar hazafinak egyes országgyűlési tárgyak fölötti gondolatai" címmel. Be akarja bizonyítani, hogy teljesen új alkotmány kell, a kiváltságosak nagylelkűen „mondjanak le" jogaikról, vezessék be a közteherviselést, biztosítsák a tulajdon szentségét és a király és a nemesek közötti viszonyt rendezzék újra. Javaslataiban igen fontos az is, amit a jobbágyokról mond.

De hamarosan meggyőződik arról, hogy az ő gondolatait nem teszik magukévá az országgyűlési követek. Azok ugyanis csak maguknak akarják a szabadságot, az elnyomott tömegeknek nem. Addig, amíg ehhez a felismeréshez el nem jutott, maga is tevékeny részt vett az országgyűlés munkájában. Éppen ezért megállapíthatjuk: a nemesi reformizmusból Hajnóczy rövidesen kiábrándult.

Kiábrándulva a monachista demokratizmusból és a nemesi reformizmusból Hajnóczy új területet keres, ahol szolgálni tud hazájának. Igy ér fejlődése legnagyobb csúcsára, így kerül bele az első magyar köztársasági mozgalomba. 1790 után már Pesten találkozunk Hajnóczyval. Itt ismerkedik meg — részben barátai segítségével — a francia forradalom eseményeivel. Hajnóczy hamarosan túl jut azon a fokon, hogy a francia forradalom eseményeit csak a sajtó útján terjessze. Ezeket az elveket helyesnek látta alkalmazni a magyar társadalomra. Látja, hogy sem a király, sem a rendek egy lépéssel sem akarnak előre menni: megegyezésre lépnek egymással, hogy a feudális rendet fenntartsák és megakadályozzák a francia forradalom eszméinek térhódítását. Hogy ebben az időben Hajnóczy már milyen világosan látott, azt egyik idézetével lehet bizonyítani: *„Ez a nemzet csak az osztrákok gyarmata* (olyan) nemzet, mely a címeken és képeken bámul, a barbárok módján üres pompákban és ceremóniákban gyönyörködik, a maga-alkotta bálványokat imádja, főpapoknak és mágnásoknak és nem a törvényeknek tanúsít tiszteletet, így álhatatlan, *nem szabad és nem is érdemli meg, hogy valaha az legyen".* Megállapíthatjuk, hogy *Hajnóczy 1793 elején* leszámolt az arisztokráciával és a klérussal, sőt eljutott a királyság megszüntetéséig és *teljes következetességgel republikánussá lett.*

Igy került Hajnóczy kapcsolatba magával Martinovicscsal, aki 1794-ben már szervezte az első magyar köztársasági mozgalom szervezetét. Martinovics megnyeri a mozgalom számára Hajnóczyt és leírásra átadta neki a felvételi szabályokat, valamint a két titkos társaság kátéját. Mindkét társaság — a Reformátorok Társasága és a Szabadság Egyenlőség Társaság igazgatója Hajnóczy lett. Ez a két társaság volt az alapja az első magyar köztársasági mozgalomnak. A káték elméleti alapjai Montesquieu, Rousseau és a francia forradalmi vezérek tanításai voltak; céljuk az ország függetlensége, „az emberiség három ostorának": a királyságnak, nemességnek és papságnak eltávolítása, a jobbágyság felszabadítása; államesmányük a polgári demokratikus köztársaság.

Hajnóczy azonnal hozzálát tagok toborzásához is. Igy akarja a mozgalmat erősíteni és kiszélesíteni.

Azonban a köztársasági mozgalom nem volt hosszúéletű. 1794. július 23-ára virradó éjszaka már elfogták Martinovicsot, a mozgalom vezetőjét. Nemsokára sor került a többi vezető — így Hajnóczy elfogására is. Bécsbe vitték a többi vádlottal együtt augusztus közepén. A bécsi udvar könyörtelen elnyomó gépezete működésbe lépett. A bíróságnak csak egy feladata volt: fizikailag is megsemmisíteni azokat, akik résztvettek a mozgalomba, hogy ezzel is elrettentő példát mutassanak. A bíróság eleget is tett a kapott feladatnak: 1795. május 20-án a generális kaszáló réten (amelyet azóta vérmezőnek neveznek) az első öt áldozat feje lehullott a hóhérbárd alatt. Köztük Hajnóczyé is.

A mozgalom elbukott. Elbukott azért, mert „a polgári haladás plebejus forradalmi útjára a viszonyok Magyarországon még érettlenek voltak; ezen az úton csak egy maroknyi élcsapat járhatott, a nemzet széles tömegei nem". (Révai József)

3.

Ugyanakkor a könyvben találkozunk egy-két olyan kitétellel is, amelyet nem egészen pontosnak, nem egészen megalapozottnak kell tekinteni.

Az első csoportba azok a megállapítások tartoznak, melyek egy kissé túlozva állapítják meg Hajnóczy történelmi tudatosságát. Igy például: „A kizsákmányolók és kizsákmányoltak közötti osztályellentét, az országgyűlés osztályjogalkotása, a befejező részben a *tudat meghatározottsága a társadalmi lét által ragyogó felismerései* az írónak. (I. m. 38. — kiemelés tőlem). Nem lehet kétséges, hogy ezeket a tételeket csak az olyan tudós „ismerheti fel", aki a marxizmus talaján áll. Ezt azért fontos megállapítanunk, mert haladó hagyományainkat feltárásánál egyesek abba a hibába esnek, hogy egy-egy gondolkodóból kommunista világnézetünk szószólóit faragják!

Ugyanilyen jellegű hiba az is, hogy összegzi Hajnóczy jogtörténetírói munkásságát és azt így értékeli: „Számunkra késő utódok számára a *jogtörténet pártosságának* hírdetője, akinek a múlt megismerése sohasem öncél, hanem a dolgozó nép felemelkedésének eszköze". (I. m. 71. — kiemelés a szerzőé). A történetírás céljának ilyen tudatos és aktív felismerése sem jellemezhet egy olyan egyéniséget, mint Hajnóczy. Hasonló jellegű megállapítás, amely szintén túlbecsüli Hajnóczy elképzeléseit: „Nemcsak arra gondolunk itt, hogy utolsó könyvében felismerte a törvényhozás osztályjellegét és az *osztályharcot;* más nyilatkozatait is megemlíthetjük." (I. m. 103 — kiemelés tőlem).

A hiányosságok második csoportjába az egymással ellentétes megállapítások tartoznak. Igy például: Bónis professzor foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy jozefinista volt-e Hajnóczy? (I. m. 34. és következő lapjain). Arra az eredményre jut — ami véleményünk szerint is helyes — hogy „Hajnóczy nem volt kritika nélküli rajongója II. Józsefnek". (I. m. 39.). De ezzel szemben több alkalommal így jellemzi Hajnóczyt: „ a rendkívüli energiával megkezdett kerületi titkári munka lendülete közelítette Hajnóczyt *a császár lelkes híveinek* táborához". (I. m. 35.) Vagy egy másik helyen így ír Hajnóczyról: „a lelkes jozefinistának". (I. m. 72).

És végül még egy megjegyzés: sokkal jobban bele lehetett volna ágyazni Hajnóczyt a maga korába, mint azt Bónis professzor tette. Nemcsak arra gondolunk, hogy a jelentőségéhez képest keveset foglalkozik a köztársasági mozgalomban vitt szerepére; hanem arra is, hogy nem eléggé hasonlítja össze Hajnóczy felfogását más, kortárs írókéval. Erre pedig az 1790-es évek táján igen bő alkalma lett volna. Ugyanis csak így látjuk teljes világossággal azt, hogy menynyire és mivel emelkedik ki Hajnóczy kortársai közül. Be kellett volna mutatni azt is, hogy az akkori társadalmi viszonyokból hogyan nő ki Hajnóczy felfogása. Például csak így érthetjük meg azt, hogy mi az oka annak, hogy Hajnóczy ilyen sokat foglalkozik a jobbágykérdéssel. (a feudalizmus bomlásának kezdődő jele ez). Ebbe a társadalomrajzba való beleágyazás az, ami *legfőképpen* hiányzik a könyvből. Ennek pótlása a második kiadás feladata.

4.

Mindent egybevetve megállapíthatjuk, hogy *Bónis György könyve komoly nyereség történelmi irodalmunknak.* Az ő munkája is nagyban hozzásegít ahhoz, hogy a magyar múltat még jobban megismerhessük. Külön öröm számunkra, hogy ezt a szép feladatot egy olyan ember oldotta meg, aki a szegedi egyetemen végzi nemcsak tudományos, de oktató munkáját is.

Biró József

Ács Laci válaszúton

III.

E nyárnak szinte majd minden napja csupa dolgos, csodaszép ünneppel köszöntött Julikára és Lacira. Az ifjúsági szövetség átszervezésén dolgoztak. Laci, mint a Városi Bizottság termelési felelőse „aktívaként" magával vitte Julikát is az alapszervezetekbe. Julika szívesen ment, vitte a kíváncsiság s örült, hogy együtt lehet Lacival.

Eleinte félénken, csendesen húzódott meg a gyári fiatalok között, csak Lacit nézte, hallgatta s csak most kezdte igazán megismerni. Neki ebben az időben senki se tudott volna szebbeket mondani, mint férje, amikor a kis pirosterítős asztal mögül beszélt.

Később itt-ott kezdték megismerni, már nem hagyták a lányok szótlanul sarokban ülni, hanem játszani, énekelni, táncolni hívták—vitték őt. Nem sok idő telt el, s már Julika vitte az új lányokat a többiek közé, ő tanított új dalokat, új táncokat, s közben olyan vidámságot teremtett maga körül, hogy alig tudták végét szakítani. A nyár multával Ácsékat már mindenütt szívesen várták és ha nem jöttek baráti deputációk követelték őket a városi DISZ-ből.

Otthon keveset voltak. Leginkább csak vasárnap délelőtt jutott idő összekapkodni a konyhát, szobákat. Ilyenkor Laci is segített. Sőt, leginkább Julika segített Lacinak, mert ő bizony a házi dolgokhoz vajmi keveset konyított.

Húsz éves se volt Laci, mikor Julikát élettársul választotta. Olyan időket élt át a háború alatt; bentlakó inasként vagy mint kifutó, rikkancs vagy akár mint a helybeli kis csavargók egyike, hogy módjában állt az élet nehéz, sokszor tragikus oldalait is megismernie. Szegény édesanyja két évi együttélés után elvált férjétől (ki tudná már kibogozni, hogy miért; a pénztelenségnek lehetett talán a legtöbb köze ehhez) s aztán húsz évig csak odáig terjedt szabadsága, hogy félelem nélkül köszönjön kezicsókolomot a mérnökék vagy a doktorék csupaszeszély kisleánykáinak. A gyerek Lacit mestere sokszor megverte. Vagy mert nem jött ki a lépés a feleségével vagy pusztán mert kedvét lelte ebben. Még 45 előtt inaskodott itt és sokszor futott könny a szemére, hogy nincs vagy ki tudja hol van az ő édesapja, aki visszaadná a bántalmakat Timár úrnak és nyafka fiának, Tibi miatt többször hozzávágták a kaptafát, mint enni adtak neki.

Itt is, később is meg előbb is, mikor még otthon volt s az édesanyja az úriházi lumpok piszkát takarította hajnaltól napestig; Laci bizony talán a házimunka művészeteit: mosogatást, mosást, ágyvetést, porolást sajátította el legjobban.

Julika viszont az iskolában töltötte el ezeket az éveket, s az érettségi után egy fél évvel már asszony volt. Édesapja nemsokkal a felszabadulás után hagyta magára édesanyját vele meg a nagyszámú család többi gyerektagjával. Nagy, kövér ember volt Soós József, gutaütést kapott. Mint olyan embert kísérték a szülők és hívek utolsó útjára, aki több évtizede tanítóskodott közöttük, aki a református istentiszteletek kántora volt, s akinek még az is megköszönhetik, hogy elvállalta a leventeparancsnokságot, mert lám az ő keze alatt mind itthon maradtak a gyerekek.

Máskülönben olyan kényelmesmozgású embernek ismerték, aki azért végtelenül pontos és preciz. Hitte, hogy „Csonka Magyarország nem ország", de, hogy „Egész Magyarország menyország"-lenne ezt már bizonyosfokú szkepticizmussal fogadta. A gyerekekkel azért bevágatta a jelszó mindkét felét, mert így írta elő az Oktatási Közlöny.

A családban szigorú fegyelmet tartott, s ez annál könnyebb volt neki, mert feleségét annak idején, régen a saját tanulói közül választotta ki, s megvárta míg elvehető, szép lány lett belőle. Ilonka néni szegény kisparasztok lánya, férjében egész haláláig egy kicsit a tanító urat is látta. A jóindulatú diktátorságnak mindig készségesen alávetette magát, mint az olyan ember, aki tudja, hogy a nálánál okosabb csak jót gondolhat, csak jót mondhat, s még ha tévedne, akkor is kedvezőbb vége lesz a dolognak, mintha ő maga rendelkezne.

A tanító úr azért nem lett zsarnok. Higgadtan, a logikának megfelelően intézkedett a családban. Minden gyereknek tanulni kellett, mégpedig jól tanulni! Ha vendég jött a házhoz, csak a legapróbb szólhatott sírva vagy gügyögve a bölcsőből vagy a járókából. A többieknek a kemencepadkán, kisszékeken palatábla vagy füzet fölé hajolva a másnapi leckét kellett elkészíteni és ha már túl volt ezen pisszenés nélkül, fegyelmezetten ülni. Feleségének a vendég és ő közötte volt a helye, hófehér házikötényben. Ennek viselését egyébként is mindig megkövetelte.

A szegény embereket szerette, de csak a becsületes, jószándékúakat. Ha ilyeneket látott, amint a járda salakján görnyedten taliczkát tolnak vagy csonka kis parcellájukon kaszát suhogtattak a karcsú kalászok alá; meg-megállt Soós tanító úr, kezefejét a háta mögött, belecsapta tenyerébe s borotvált feje elgondolkozva, szaporán billegett hol előre, hol hátra, mintha onnan hátulról rázgatná és halkan szürte a szavakat...

— Szegény magyar paraszt — s a parasztot különös hangsúllyal nyomta meg.

Ajándékot eleinte még, tanítóskodása kezdetén a módosabbaktól elfogadott. Egyszer szokásos udvariaskodó elutasítása után, egy disznótoros kóstolót hozó gyerek így akarta rábeszélni a tanító urat:

— Ugyan tessék már elfogadni, hisz édesanyám azt mondta édesapámnak, hogy vigye csak azt a tepertőt meg hurkát mind az a gyerek, hiszen úgyis csak a kutyának adnánk!

Azóta se gazdagtól se szegénytől nem kell neki ajándék, jutalmat, meg abban az időben nem igen adtak egy falusi tanítónak.

Ilonka néni megszokta férjének megfellebbezhetetlen döntéseit. Julikát ugyan szerette volna jobban bevezetni a házkörüli munkába, dehát erre nem nagyon akadt mód. Nem lehetett azt elviselni, mikor Soós tanító úr szemrehányó tekintettel nézett rá, mert Julikának a befőzésnél, nagytakarításnál vagy mosásnál adott egy kis lötykölnivalót és kiderült, hogy a becsületben megöregedett harmóniumon még nem nyikorgatta le a kislány napi fél óráját.

Julika hát férjhezmenésekor értett a harmónium kezeléséhez, a gyűrűhintán spárgát nyujtani, jó hallása, lágy selymes dallamokat csalt ajkára, de annál idétlenebbül állt kezében a felmosórongy, a fakanál. A házi munkákból még legjobban ment a habverés, portörlés. Azért nem lett belőle úrikisasszony sem, ehhez nem volt mód. Különösen a ruházkodás terén voltak bajok. Nem járt éppen divatosan, bár egyszerűen és tisztán. Gimnáziumi osztálytársai között ez az egyszerűség rikító szegénységnek tünt, a tisztaság pedig, mármint a minden időben tisztaság, elkülönözte őt a hasonló korú falusi lányoktól, akik közül nem egy még a nálánál idősebbek is, kezicsókolommal köszöntek neki a tanító úr lányának. Otthon a másik tanító lányával és a jegyző Mariskájával tartotta a lánybarátságot. Első udvarlója is a városházára szalajtott irnoka volt.

Lacit eleinte olyan érdekes gyereknek találta. Nemsokkal ezután már jógyereknek is. Könnyű volt megszeretni, hiszen mindig kedves volt, no meg jóvágású, barnabőrű legény. Aztán meg „kiemelt munkáskáder" is, ahogy a nagynénje mondotta, akit a családban Nyanyának becéztek. Ugri-bugri, gömbölyű, gyorsbeszédű nő volt Nyanya, abból a fajtából, akik mindent meg akarnak tudni s elsőkézből továbbadni.

Mint, ahogy Lacit, ugyanúgy kezdte megszeretni Julika ezt az új életet is: a nyiltszívű disszeseket, a közvetlen természetű, barátságos ruhagyári lányokat, a május elsejéket, a zakatolásokat. Külön érdekessé és vonzóvá vált számára mindez azzal, hogy Laci mellett állt, aki a mozgalom egyik vezetője volt. Tetszett neki minden, ami körülötte, vele történik, de nem elégítette ki teljesen. Szeretett volna többször egyedül lenni Lacival és elbeszélgetni vele saját gondolatairól. Erre ritkán adódott lehetőség, s ha nagynéha otthon maradtak is esténként, Laci akkor is szívesebben olvasott s Julikának is könyvet nyomott a kezébe.

Amíg iskolába kellett járnia tanult. Kitűnő volt mindig, de talán csak az ösztöndíj kedvéért. Mikor az érettségi bizonyítvánnyal kezében utoljára lépett ki a gimnázium boltives folyosójáról, úgy érezte, ezzel végzett a könyvekkel. Örült, hogy vége, most már asszony akart lenni.

Egy este, alkonyattájt, az ablakon túl szeptember őszi szele suhog végig az akácfák sárguló levelei közt, s maga előtt hideg vizű esőfelhőket görget. Laci a kis kerekasztal mellett ül, s az asztalilámpa családias, megnyugtató fényénél az Anyegint olvassa...

— S a lány jeges, nagy téli éjben

Hősünkkel kettesben marad...

Izgalomtól fáradtan és kipirultan ejti ölébe a könyvet és lassan fordítja fejét, néz ki, az utcára s csodálkozik, hogy a sivító szél nem hópelyheket kavar szeme előtt csak az esőcseppeket veri keményen az ablaküveghez. Azután eszmél, tér vissza a jelenbe Tatjána szörnyű álmának hóviharos, szörnyekkel benépesült éjszakájából.

Szeme végigsimogatja az ismert bútordarabokat: a könyvszekrényt, a piros zászlót, amit a szövőgyári pártszervezettől kapott, az esküvői képet a falon, s a tiszta rózsaszínbe húzott paplant az ágyon. Julika is olvas. Laci feláll, viszi a könyvet, odaül mellé, az ágy szélére. Az asszonyka fölpillant, nézi őt. Olyan különös most Laci. Ugy néz magacelé, mint, aki semmit se lát, s beszélni kezd hallkan, a szavak suttogva, sistergve hullanak ki ajkán.

— Te Julikám! Gyermekkoromban el-elbámészkodtam reggel, délben az iskolába menő vagy onnan jövő gimnazista gyerekeken. Gyűlöltem a gimnazistákat, mert ők tanulhattak. Később azt hittem, hogy sokkal többet tartok az iskola és könyvek szépségéről, mint az valóban megvan. Most, mikor ilyet olvasok — s itt Laci az ölében fekvő könyvre nézett — most látom csak, hogy minden képzeletemet felülmúlja az a szépség, amit az író tud adni nekünk.

— Julikám — fordult hozzá Laci — tudod, hogy mit jelent ez nekem! Hiszen régi vágyam látom teljesülni, mikor belépek a könyvtárba, s végignézek a polcokon, s ami ott van, mind az enyém, mindet kézbe vehetem!

Julika csodálkozva, kicsit ijedten nézett Lacira és ebben a perben megbocsátotta neki, hogy a könyvek miatt őt is elhanyagolja egy kicsit, magához vonta Lacit, gyengéden a szíve fölé erőszakolta fejét, hadd hallja, hogyan, s milyen izgatottan kalapál.

Egy héttel ezután történt, hogy Lacit a DISZ-ben a Városi Bizottságból áthelyezték a Gépállomások Megyeközpontjába, alapszervezeti titkárnak. Abban az időben nagy szükség volt ott egy olyan fürge, értelmes emberre, mint ő volt.

Mikor bejelentette Julikának — érthetetlen módon, nem örült neki.

— És énvelem mi lesz? Én most már nem mehetek veled.

— Dehogynem jöhetsz Kicsim. Ni csak, hogy megijedtél. — kiáltott Laci, s becézgetve megölelte, megforgatta Julikát. — Persze, hogy jöhetsz, de nem lenne baj, ha most már megpróbálnál önállóan is dolgozni. Mondjuk... — s Laci huncutul kacsintott, mutatóújjára támasztotta erővel összeráncolt homlokát, mintha most találná ki — mondjuk a bankos fiatalok között.

Hajajjaj! — vágott közbe újra Julika tiltakozó kézmozdulatára — de elkelne ott egy ilyen jó káder. Ohó, de elkelne!

— Ugyan Laci, nem értek én ahhoz. Meg aztán..., nem folytatta, csak a vállát vonogatta. — Na mond csak Kicsim, bátran — biztatta Laci.

— Hát pont a bankban?

— Ott, ott. Talán szégyeled magad? — S hogy Julika fülig pirult, tovább élcelődött vele, — Eltitkoltad a munkahelyeden, hogy milyen nagy mozgalmi ember vagy? No nézd csak a kis szerénykét.

Jóideig évődtek még, de Julika csak nem nyugodott meg. Propagandista lett a bank DISZ-szervezetében, de nem szívesen vállalta. Most, hogy Laci nem volt mellette, úgy érezte, hogy nagyon unalmas ez az egész mozgalmasdi. — Nem nekem találták ezt ki. Lótok, futok, mint Laci, s alig vagyunk együtt. Minek kell nekem ezt csinálni? Csinálja már más. Nem is értek én ehhez. Ezeknek a buta nőknek magyarázgassak itt? Tegnap is az a sötét Sárosi Piri jön hozzám, hogy okitsam ki, mit kellene neki csinálni, mert kultúrfelelősnek választották. Ugy belepirult a kérdezésbe, akár a főtt rák, mint mindig, ha öt szót ki kell neki nyögni. Mind ilyenek ezek. Meg is mondtam neki — Olvasni tán csak tudsz? Ott van a brosúrában a szekrény tetején.

De ráadásul otthon is folytatódik az egész. Laci azt szeretné, ha este én is az újságokat bujnám, mint ő. Istenem, milyen rég nem voltunk sehol. Se moziba, se a ligetbe... Régebben nem volt ilyen unalmas az élet. Laci is más volt, mikor még csak udvarolgatott nekem. Dehát holnap este megintcsak gyűlés. Kiáll majd az a fakófejű Bagi Feri... Hogy minek is tesznek ilyet DISZ-titkárnak? Egyébről sem tud beszélni, minthogy... így a termelés elvtársak... úgy a termelés elvtársak... Szerettné, ha mindenki azt csinálna, amit ő: talán még ebédelni is elfelejt néha? Mikor meg nagynéha van egy kis tánc odabent, megállt a kályha mellett, s nem mozdul onnan, mintha a piszkafával házasodott volna össze, és meresztgeti szemét, mint a sülthal. Látszik rajta, hogy kérne is, meg nem is; végén aztán átbámulja a féléjszakát. Azért Laci mégis mennyivel talpraesettebb, az ugyancsak megforgatja a lányokat. Dehát táncolni se visz mostanában...

Bizony hamar megváltozott Julika véleménye a mozgalmi munkáról. Neki ez addig volt érdekes, míg újszerű volt, most már elvesztette varázsát előtte.

A bankban volt egy munkatársnője, a Lenke, nagydarab, kisportolt nő. Vastagon ruzsozta a száját, s ez rosszul állt neki, akárcsak az a se szandál, se saru, félméteres kötőzsinórral, olyanforma, mint amilyenek akkoriban kezdték meghódítani a különleges ízlésű nők lábait.

Lenke már régen szerette volna szorosra fűzni a komaságot Ácsival — ahogy a bankban elkeresztelték Ács Laci feleségét.

— Sose lehet tudni, egy ilyen mozgalmi ember retyerutyája mindig jól jöhet.

Most, hogy Julika a bank DISZ-szervezetében dolgozott, Lenke szorgalmasan kezdett körülötte nyüzsögni, míg korábban csak ajkbiggyesztéssel intézte el a DISZszervezetet, ha nagynéha meghívták. De Lenke ügyes asszony volt, alig két hét alatt Julika bizalmába férkőzött.

— Te Ácsi — szólította meg egy alkalommal jó filmet játszanak. Nem jönnél el?

— Miről szól?

— Nem tudom, de angol.

— Talán. De Lacival meg kéne beszélni — válaszolt tétován Julika.

— Hát persze, persze, én is így gondoltam. Talán Jenő is eljön. — és halvány gúny futott arcára.

Lenke olyan cipőben ment a moziba, aminek megkötője még a megszokottnál is hosszabb volt és majd féllábszáránál göresölődött két vége. Toalettje is illett ehhez a saruhoz. Férjét is hozta. Csontos, barna képű férfi volt, vékony bajusszal, krémszínű ruhában. Állandóan beszélt, rengeteg viccet tudott, a két asszony halálra kacagatta magát. Dehogy mondott ő olyan súlyos dolgokat, mint csak a nála sokkal fiatalabb diszesek. Csodára szórakoztató volt. Bár kicsit furcsálotta Julika, hogy lépten nyomon kezeitcsókolomokat öltögetett mondataiba, viszont ezzel végtelen előzékenységének szemmelláthatóan nagy nyomatékot tudott adni. Többször megjegyezte, hogy a dolgokat általában nem kell komolyan venni, az élet úgyis elég komoly. Szamár az az ember, aki öreg korába kap észbe.

Másnap reggel, mikor Lenke meglátta Julikát, aggódó, kedveskedő mosollyal azonnal felé sietett.

— Ácsi, neked nincs egy rendes ruhád? Nem törődnek ezek a férjek velünk — s feleletet sem várva flegmán legyintett. — Nem is értem, minek nekik az asszony, ha még felöltöztetni sem tudják rendesen. Érdekeljük is mi őket? Belemerülnek a maguk ügyeibe, minket úgyis csak éjjel látnak, az ágyban, hihi...

Julika fülét sértette ez a beszéd. — A Laci nem olyan — válaszolt csendesen, de azért utána tüske maradt a szívében. Egész nap bántotta őt valami.

Délután ismét odasündörgött hozzá Lenke és minden bevezetés nélkül folytatta a reggeli témát.

— Engem már nem ejt át Jenő. Gondoskodom én magamról. Muszáj neki azt tudni pontosan, hogy mennyit kapok itt? Hihi... Ő is félrerak, a jópipa. Fene tudja, hogy mire költi, talán nőkre?

Julika szónélkül hagyta ott. — Eh — csettintett idegesen Lenke — mi a fenének dumálok én ennek ilyen hülyeségeket. Nagyon üde még a kicsi.

Sok hibát ejtett aznap Julika, s mikor kész lett a munkával, keserűséggel kelt fel az íróasztal mellől. Fejében úgy kavarogtak a gondolatok, mint egy kas millóinyi méhe.

— Igaz is. Laci nem törődik velem. Csak a mozgalom, a könyvek. Gondol is ő azzal, hogy mibe járok. Könyvet vett nekem a névnapomra is. Miért nem egy ruhaanyagot? Miért kellett neki a Megyeközpontban elvállalni azt a titkárságot. Talán unta már velem? Otthon is keveset van. Hát hol jár? Azelőtt ha hazamentünk, mindig segített. Most már! Ah... Neki tanulni kell! Már lassan a vizet is nekem kell hozni a kútról.

Kerényi György

(Folytatása következik)

(Folytatás a 3. oldalról.)

az első éveseket. A füzet összeállítói a jogos kifogások ellenére kezdeményezésükért dicséretet érdemelnek.

MIÉRT VAN szükség a bibliográfiákra és milyen irányban fejlesszék tovább a megkezdett munkát?

Olyan mértékben szaporodnak a kiadott könyvek, hogy egy ember már képtelen átfogni és figyelemmel kísérni még egy szaktudományon belül is. Ezért nagy segítséget jelentenek a könyvjegyzékek és elősegítik a tájékozódást. Az Egyetemi Könyvtár kiadványainak sokoldalúságával jól követi az élet által feladott kérdések megoldását, de tovább kell lépnie ezen az úton. **A természettudományok területéről is szükség lenne jegyzékekre.** Ugy tudjuk rövidesen megkezdik az ilyen irányú szükségletek kielégítését is.

Helyesnek tartanánk, ha a könyvtár felmérné az adatokat és már a szükségletek jelentkezése előtt kiadná könyvjegyzékeit, így előtte járna az olvasóközönségnek és irányíthatná az igényeket. Természetesen az olvasás megkedveltetését nem elsősorban egyetemi fokon kell megkezdeni, hanem már az általános iskolákban a könyv szeretetére kell nevelni a tanulókat, hogy mikor elérnek a felsőfokra, szenvedélyes belső szükséglete legyen a szak- és szépirodalmi könyvek olvasása.

Helyes lenne, ha a parasztság számára főleg a téli időszakban adnának ki ajánló könyvjegyzékeket, mikor azoknak van idejük olvasni.

Az üzemi dolgozók számára pedig a szükségletek felmérése után szintén adjanak ki bibliográfiákat. E két utóbbit az illetékes irányító szervekkel való szoros együttműködéssel végezzék.

Befejezésül: hasznos és jelentős munkát végzett az Egyetemi Könyvtár az elmult félévben e kiadványokkal. A jól végzett, lelkes munkára örömmel tekinthetnek vissza. Az említett kisebb hibák kijavításával még jelentősebb munkát végezhetnek a jövőben.

Nagy Dezső

Hírek a tudomány és technika világából

Fenyőerdőink kitermelésénél jó ideig veszendőbe ment a fenyőtű. Az Erdőkémia vegyészei nemrég kísérletképpen lepárolták a fenyőtűt, s belőle illatos, smaragdzöld olajat kaptak. A gyógyszer- és illatszeripar örömmel fogadta az új nyersanyagot, amelyet gyógyszerek, szappanok és kozmetikai szerek gyártásánál használnak fel. Az első sikeres lepárlások után a zalaegerszegi gyantafeldolgozó üzemben megkezdték a fenyőtűolaj nagybani gyártását.

★

A mezőgazdaság és az állatenyésztés terén elért tudományos eredményekről is számot ad az ez év szeptemberében Budapesten megrendezendő országos mezőgazdasági kiállítás és vásár. A kiállítás területét megnagyobbítják, hogy a gyakorlatban, szemléltetően is be tudják mutatni a tudományos vívmányok és a mezőgazdasági gépek alkalmazását. Így például bemutatja az egyes tájaknak legjobban megfelelő szőlő- és gyümölcstelepítési, valamint ápolási módszereket, a rizstermelés és a szántóföldi és kertészeti öntözéses növénytermelés legjobban bevált módszereit.

★

A kvarclámpa ibolyántúli sugarai megölik a vízben lévő baktériumokat. Ezen a felismerésen alapulnak azok a berendezések, amelyek forrás- és kútvizek csírátlanítására szolgálnak. A Szovjetunióban főleg vasúti állomások vizének fertőtlenítésére használják az ilyen készülékeket. Svájcban ugyanebből az elvből kiindulva olyan készüléket szerkesztettek, amelynek óránkénti teljesítménye 750—1000 liter és így nagyobb üzemek házi vízvezetékébe való beiktatásra is megfelel.